

Mégsem Téged – magam zárom e fényt
át nem eresztő sorsnak börtönébe.
Te tüzet látsz. Én nem látom magam.

Gyertya, nem világítok a sötétben.
Lelkem nem szállhat kékebb ég felé.
Kívül higany vagyok. Penészszürke kitinváz.

*

Haldoklik szerelmem. Jobban szeretlek
most, hogy kialszik, s véle magam is.
Ez nem a láng utolsó lobbanása,

ez nem az alkony szelíd permete.
Nem lefoszlás az elfoszló világról

hanem a világ lassu búcsuzása
Tőled. Lencsémbe koncentrált sugár.
Valami bennem pusztult el helyetted.

Megolvadt lelkem. Higany, be nem issza
sem víz, sem part. Lét és nemlét közé
rekeszti léted és nemlétezésed.

Szász Imre

A FÉLELEM GYÖNYÖRE

– Utálom a gyávaságot – mondta Román Anna szinte álmatagon. – Nem azért, mert megaláz, nem azért, mert férfiatlan, hanem mert esztétikailag olyan visszataszító. Olyan verejtékszagú, hűgyszagú, olyan görnyedt. Nekem a hímmajom igenis álljon ki a placra, és döngesse a mellét.

– Édesem, az én bátorságom legfeljebb annyi, hogy ott maradok a placcon, ha már ott vagyok. De nem döngetem a mellem, és nagy valószínűséggel verejtékszagú és hűgyszagú vagyok. És ha választhatok, alkalmasint oda sem megyek a placra. Nyilvánvaló gyávaság. De nem tudom pontosan, mi a gyávaság. Ezt nem mentségemül mondom. Mikor válik a félelem gyávasággá? Mikor válik a gyávaság a túlélés parancsává? Mikor tapintat a gyávaság, és mikor alázatos nyöszörgés? Vagy, hogy az ellenpólusra is rákérdeszek: mikor mutatvány a bátorság, mikor eszelősség, mikor az

egyetlen erkölcsös magatartás? Amikor az ember „félvén is hősen támad a Gonosznak”!

A könyvtárban reggelenként fél nyolckor *Szabad Nép*-félőrára gyűltek össze. Bóna Ferenc, a történetfilozófus, aki negyvenöt után írt cikkeivel egy nemzedék gondolkodásmódját kezdte volna átalakítani, míg el nem hallgattatták, és egyetemi katedrájáról a könyvtár kölcsönzőszolgálatába nem helyezték. Magas, szemüveges, lassan, paposan szelíd beszédű ember, belezsugorodva szinte könyvtárosi szerepkörébe; Galántai Róbert, a Sarló-mozgalom egyik alapítója, fáradt, hallgatag, gyanakvó, kopasz férfi, aki ötvenévesen kénytelen volt nehéz folyóiratokat cipelni fel és le a Ganz-Mávag által épített, szürkéskékre festett lépcsőkön, amelyek az ugyancsak szürkéskékre festett emeletes polcrendszer mellékoltárai között vezettek fel a méhkaslép mintázatú lépcsőfokokon az irdatlan magasságú termék felső polcaihoz. Forrai a maga teljes testi magabiztosságában is némi szorongással hozta le a vaskos kötetek oszlopát a felső szintről, és sokszor elcsodálkozott, hogy miért nem kéri Galántai a segítségét. De felajánlani nem volt mersze, hátha megsérti, még létezésében, kenyérében is fenyegeti a halk felvidéki irodalomtörténészt, aki feltehetőleg egyetemi pályafutásra számított, mikor a magyarüldözések idején Budapestre költözött. Meg-megállt a bordázott lépcsőn, nehezen lélegzett, lenézett a kétméteres mélységbe, iszonyattal vagy legalábbis szemmel látható aggodalommal. Négy évvel később, kezében irodalmi ízlését tekintve némileg megalázóan az *Új Idők* öt bekötött évfolyamával megállt a lépcsőn, és azt mondta Lippainak, a bajszos, termetes és enyhén mosdatlan történelem-magyar szakosnak, aki akkor már átvette Forrai örökét: „Sose hittem volna, hogy az *Új Idők* ilyen súlyos irodalom”, aztán előrebukott és meghalt.

Hetente kétszer már hét órára be kellett jönniük *Szabad Nép* baráti körre. A kör elnöke a párttitkár, Feller Józsi volt, vékony, alacsony, hadaró raktári munkás, akiről az öregek azt beszéltek, hogy negyvennégyben nyilas karszalaggal járkált, igaz, senkinek sem ártott. A „hajnali miséken”, ahogy Galántai nevezte az összejöveleteket, elhadarta a bevezető mondatokat, mindig ugyanazokat, introibo ad altare dei, valóban a hajnali misék szigorú szertartás- és szövegrendjének szellemében, azután átadta a szót, bölcsen és sietve valamelyik tanultabb kollégájának. E nyilvános összejöveleteket leszámítva Feller Józsi majdnem az alázatosságig udvarias és készséges volt.

„A *Szabad Nép* cikkei mellett felhívom az irodalom iránt különösképpen érdeklődő fiatal kollégák figyelmét az *Irodalmi Újságra*, amelyben a volt Eötvös-kollégista, a kiváló marxista filozófus értékeli az idej Nobel-díjat” – mondta Galántai, az aznapi mise celebrálója, és a szeme sarkából Forraira nézett. Az öregekben volt valami gyanakvás és káröröm azokkal a fiatalokkal szemben, akik alig egy-két éve, nemegyszer pökhendien és fölényesen át akarták alakítani a világot, aztán a merőben másképp átalakuló világ hirtelen kivetette őket magából.

Forrai voltaképpen, e félig fizikai, félig szellemi munka menedékében – bár a szellemi munka inkább csak szerény tájékozottságot, ismeretet követelt, gondolatot nem (később, Amerikában, egy puritán törvénykezésű, bár életmódjában korántsem annyira puritán egyetemi kisvárosban, ahol szeszes italt egyetlen állami boltban lehetett vásárolni, megszabott időben, cédulán benyújtva az igényt a bolt alkalmazottainak, akik hátramentek a raktárba, és e Forrai által sose látott, de bizonyára hatalmas és imponáló rendszer polcairól leemelték a Smirnoff vodkát vagy a Kentucky bourbont, sokszor eszébe jutottak e könyvtári évek) –, Forrai e félig fizikai, félig szellemi munka menedékében voltaképpen jól érezte magát. Birodalmába – a két világ-

háború közötti folyóiratok szerény, sorfalszerű rendjébe, amelyet csak Forrai trehány-sága tagolt szeszélyessé egy-egy nem elvágólag visszalökött kötetrel – kevés kéréslap érkezett, s így módja volt kis asztala mellett kedvére olvasni Herczeg Ferencet, Tormay Cecilt vagy Babits Mihályt. Már-már egy józan, filológusi, számtalan lábjegyzettel feldíszített dolgozat vagy egy léha és merész esszé körvonalai is felsejlettek előtte, de az első, izzadságszagú munkát nem volt kedve megírni, a másodikat pedig amúgy sem publikálhatta volna.

Galántai megjegyzése szinte kényszerítette, hogy a kurrens folyóiratok polcáról felhossa az *Irodalmi Újság* utolsó számát.

„Kiosztották az irodalmi Nobel-díjat. A kapitalista világ szellemi életének urai úgy döntöttek, hogy az irodalmi díj ezúttal Bertrand Russellt illeti, a filozófust, aki civilben lord.

Miért éppen egy filozófus kapja ezúttal az irodalmi Nobel-díjat? Nincsenek többé írók, költők, drámaírók a kapitalista világban? Vagy talán a kapitalista országok irodalmi közvéleménye a marshallizálás következményeképpen ma már csak az irodalmi formába bújtatott elvont gondolatokért lelkesednék, hátat fordítva a regénynek, drámának, lírának? Tényleg olyan szépnek, annyira irodalminak találja Russell filozófiáját, hogy versek helyett lelkesedve szavalja a matematikai logikus gügye tételét: »Ha minden $A=B$ -vel és $X=A$ -val, akkor $X=B$ -vel«? Valóban nagyobb szépséget, mélyebb bölcsességet, több emberalakító erőt talál az ilyen »tételekben« (és Russell munkáinak fele részében ilyenfajta tételeken spekulál), mint Howard Fast írásaiban, Aragon regényeiben. Éluard és Neruda verseiben?

Szó sincs róla! Az az irodalmi közvélemény, amely létezik a kapitalista országokban is, és amely valóban közvélemény, mert a munkásosztály vezette dolgozó nép közös véleményét fejezi ki, ma is Fastot és Aragont olvassa Russell helyett, ma is Éluard és Neruda forradalmi verseit szavalja Russell varázsszavainak mormolása helyett. Emberi eszményeit, művészeti és világnézeti mértékeit pedig az élenjáró irodalomból, a szovjet irodalomból meríti.

De mit számítanak a jelentős írók, mit számít ez a közvélemény a Nobel-díj bizottság előtt? Az imperializmus házörző ebeitől nem várhatjuk azt, hogy megugassák saját gazdájukat.

Körülnéztek saját házuk táján. Hol az az író, aki az imperialista embergyűlölet és a háború eszméit olyan „irodalmi” formában tudja kifejezni, hogy a belőle áradó rothadás és hullabúza a kényesebb orrokat ne nagyon facsarja? Hol az az író, aki az ő »eszméiket« hirdeti, de akit – úgy hiszik ők – nem kell az ünnepi alkalommal külön erre a célra olajjal szagtalanítani? Tegnap még találtak ilyen »szalonképes« író: André Gide megfelelt a célnak, mert az embergyilkolás eszméit, a fasizmussal való együttérzés »eszméit« – mint Ehrenburg mondja – »a francia irodalom nagy századának stílusát« kölcsönvéve tudta hirdetni. Ma már azonban André Gide-szerű álértékeket, irodalmi pénzhamisítókat sem sikerült találniok.

Aki ma valóban író, valóban művész, aki valamilyen valóságos kulturális értéket képvisel, az a kapitalista országban is mindenütt a Szovjetunió vezette béketábor harcosa, az szemben áll a kapitalista világ gazdasági, politikai, szellemi életének uraival, aki viszont az amerikai imperialisták kannibáli nézeteit hirdeti, az – Koestlertől Sartre-ig – még külső, irodalmi formában is éppúgy az imperialista brutalitás, a burzoá kultúra züllöttségének kifejezője, mint belső tartalmában...”

Alig győzte kívánni, hogy leteljen a munkaidő. A könyvtárnak több példányban járt

az *Irodalmi Újság*, egy példányt ellopott, és átment a szűk, szomorú utcákon, a golyó és kartács sebezte házak között Bányai Ferihez. Váratlan, erőszakosan meleg őszi nap volt, szinte leégette hátáról a ballonkabátot, amelyet a reggel hűvöse rákényszerített. Már egy hónapja szakított Hédivel, az olvasószolgálat nálánál tíz évvel idősebb vezetőjével, aki életkori tapasztalatát nem a nő édes fölényével, hanem egy őrmester megvető parancsuralmával érvényesítette, ha nem is a szeretkezés aktusában, a budai erdőkben vagy a könyvtár szürke lépcső- és polcrendszerének színpadán, bugyiját letolva, előrehajolva, hogy hátulról befogadja Forrait, boldogítóan és megalázóan. A szeretkezésig eljutni Hédivel mindig háború volt: Hédi mintegy azt kívánta, hogy Forrai megerőszkolja, felrántsza a szoknyáját, lerángassa róla a bugyit, Forrai pedig arról ábrándozott, hogy Hédi magabiztosan és szemérmetlenül, kurvásan és kínálkozóan letolja a bugyiját, és felcsapja a szoknyáját, és egy-két nyers hívó szóval a bordás szürke lépcső fölé hajoljon este, munkaidő után, vagy kitárulkozzon a fák között, a fűvön. Az albréletbe, a hajdani cselédszobába, ahol Forrai a kollégiumból való kiűzetése óta lakott, nem volt szabad nőt felvinnie, Hédi pedig nemcsak a férje, anyósa, két gyereke miatt nem hívhatta magához, hanem elvből sem: „Én nem szeretkezem ugyanabban az ágyban két különböző férfival” – mondta. „És lépcsőn?” – kérdezte Forrai tenyerével végigsimítva a könyvtári vaslépcső egyik fokát. „Ebben a könyvtárban sok lépcső van” – mondta Hédi gonoszul, mert tudta, hogy Forrai, ha nem is szerelmes belé, féltékeny a régebbi és jövődó szeretőire egyaránt.

Kezében az *Irodalmi Újsággal*, lassan ballagott, bebámult a kirakatokba, éhesen, mert mindennap csak tíz deka bönys, mócsingos, gyanús potyadékokból készített bácskai májast ebédelt, két zsömlével, ennél többet nem engedhetett meg magának, és nézte a nőket, a csipők mozgását, a járást, egyik-másik arcot hosszabban, ábrándosan, azzal az édes, fájó szomorúsággal, amivel a halálára is gondolni szokott, a végeség tudatával, a veszteségérzettel, hogy az idegenül elsétáló lánnyal talán élete nagy szerelme sétál el mellette.

Bányai szokásához híven előbb óvatosan, alig lebbentve meg az ajtót belülről elfüggönyöző vastag szőnyeget, kikukucskált, aztán beengedte.

„Építsek neked egy kávé?” – kérdezte. „Kösz, nem kérek. Hoztam neked valamit.” Odaadta Bányainak az *Irodalmi Újságot*, kinyitva a Bertrand Russell-cikknél.

Bányai elolvasta. Csak annyit mondott: „Megáll az ész. Várj, mégiscsak építetek egy kávé.” Tálcán behozta a nyeles török főzöt, két esésével. „Mondd, te nem félsz?” – kérdezte. „Mert én igen.” „De én is félek”, mondta Forrai. „Csak azt nem tudom egészen, mitől. Persze el tudom mondani, félek, hogy kirúgnak az állásomból, félek, hogy éjszaka megszólal a csengő, és elvisznek, bár tudom, hogy ez hülyeség, kit érdekel egy nyomorult kis könyvtáros...”

„Nana”, vágott közbe Bányai, „csak ne bízd el magad a jelentéktelenségemben. Én is félek attól, hogy megszólal éjszaka a csengő, kinézek az ablakon, és lenn áll egy fekete autó. Pedig kit érdekel egy nyomorult kis tanár. Eddig ez rendjén is van, gyermek és romantikus fantazialás. Csakhogy a vice az, hogy még meg is történhet. Látszólag racionális okokból, mondjuk a szomszéd feljelent, hogy a Szabad Európát hallgatom – melleleg nem hallgatom. Mondom, látszólag racionális okokból, hiszen kit vittek el eddig: a politikai vetélytársakat, néhány úgynevezett osztályellenséget, egy-két marhát, aki részegen Rákosi-viceket mondott. És akárkit. Mert a kiszámíthatatlanság, a terror szeszélye félelmetesebb, mint a megfélemlítés ésszerű, átlátható vasfegyelme. Bármilyen legyen is a magyarázat, a racionális ok, mégis irracionálissá válik. a

félelem mitológiájává. Bárhogy lapítasz, nem érezheted magad teljes biztonságban, mert ha teljes biztonságban érzed magad, utóbb még felemeled a fejed, és ha látod, hogy nem esik bajod, feltérsz, aztán ha nem esik akkor se bajod, felállsz. De így, mindenféle kamerák és rejtett lehallgatók nélkül is érezheted, hogy »Big Brother is watching you«, olvastad Orwellt, hát persze, hogy a fenébe ne olvastad volna, hiszen te passzoltad át nekem Sárközi Márta példányát.”

Bányait is éppúgy megrázta a Bertrand Russell-cikk, mint őt.

„Rosszabb a helyzet, mint gondoltam”, folytatta Bányai nagyon tagoltan, öblösen, szinte paposan. „Nem is az értékelés a fontos, hanem a hangnem. C'est le ton qui fait la musique, ha ugyan jól mondom a magam silány franciatudásával. De ha jól meggondolom, ez nem lényegtelen magatartásbeli dilemma is. Mire kötelez a kollégium, és mire kötelez az élet? A kollégium nyilván arra kötelez, hogy légy hű magadhoz, a HAMLET-et idézve, tehát ne engedj, ne add be a derekadat olyasminek, amit elfogadhatatlannak tartasz, az élet pedig arra kötelez – survival of the fittest –, már engedd meg, hogy egy Darwin-közhellyel a te természeti világodba belekontárkodjak –, hogy mindenáron igyekezz életben maradni. A kaméleont és remeterákot nem szokták alkalmazkodási készségük miatt elítélni. Téged meg engem elítélnék, mert félünk, mert gyávák vagyunk, mert nem nyitjuk ki a szánkat. Én a katedrán, amikor ledarálom az előírt penzumot, te meg a kritikáskáidban, mert véletlenül sem írsz mai magyar auktorokról, csak cseh világhírókról meg a legunalmasabb klasszikusokról, szigorúan tartva magad a szertartásrendhez. Ne érts félre, nem ítéletként mondom, te éppúgy a rendszer támasza vagy, mint én. De joggal felteheted a kérdést: mi az erkölcsös? A felesleges, de vonzó hősi kiállítás vagy a lapító túlélés. Én nem tudom, én csak azt tudom, hogy félek.”

„És mit jelent a túlélés?”, kérdezte Forrai indulatosan. „Azt, hogy felmondjuk a kötelező lecke minimumát, és igyekszünk ezzel a vacak mimikrivel megvásárolni az észrevétlenséget, mert akkor nem rúgnak ki az állásunkból, nem csuknak le, nem áldoznak fel nyilvánosan a szocializmus oltárán? Vagy azt jelenti, hogy buzgón és lelkesen csatlakozol az inkvizitorokhoz, mert akkor magasabbra juthatsz, és jobb életet biztosíthatsz magadnak, a családodnak, a gyerekeidnek? Te játszottál a fajok túléléses metaforájával, hát akkor gondold is végig. Végül is ki kérdezi majd az unokáidtól, hogy a nagyapjuk írt-e lelkes cikket a gaz, erkölcstelen T. S. Eliot vagy Steinbeck ellen. A Bach-huszár nagyapát sem kérték számon az unokákon.”

Bányai elnézően, kissé félrebiccentett fejével hallgatta:

„Már ne haragudj, ez nagyon szép, bizonyára nagyon okos gondolatmenet. De nem kell ezt ennyire cifrázni. A képlet világos: se te, se én nem akarunk bajba kerülni, mert fontos nekünk az a szaros életünk. Ezért hajlandók vagyunk a kötelező memoriterek felmondani – mert valljuk meg, még a rögtönzések is memoriterek, még a pásztoroknak is nagyobb a szókinccse, mint nekünk, leckefelmondóknak. Néhány jelző, például gaz, imperialista vagy diadalmas, fényes, és kész is a versezet. De arra már nem vagyok hajlandó, hogy öntevékenyen tágítsam a leckefelmondást meg ezt a primitív szókinccset. Hogy egy agyonhasznált, de hatásos képpel határozzam meg szerény, lapító, de mégis létező erkölcsi igényemet: nem akarom leköpní magam, mikor a tükörbe nézek.”

Forrai, mint mindig, élvezettel hallgatta Bányai cirkalmasságát. Irigyen, mert képtelen lett volna ilyen tagoltan kifejezni magát élőbeszédben, és kicsit lenézően, mert e beszédmodort szerepjátszásnak érezte.

„És most nem köpöd le?“, kérdezte gonoszul. „Az eljövendő nemzedékek jeles nevelője csakis az igazságot hirdeti?“

„Az eljövendő nemzedékek jeles nevelője bizonyos hangsúlyokkal kifejezheti a véleményét. És a gyerekek okosabbak is, tisztességesebbek is, mint amilyenekké pár év múlva lesznek. De néha így is leköpöm magam, mikor borotválkozom. Csak talán megbocsátóan, nem nagy lendülettel és nem elég vastag turhával.“

Bányai, mielőtt elhúzta volna az ajtó elől a szőnyeget, kezében a kéttollú kulccsal, azt mondta:

„Tudod, a legfurcsább az, hogy mindezek után is hiszek valamilyen szocializmusban. Nem ebben. Nem tudom, milyenben. Lehet, hogy szómágia, lehet, hogy transzponált istenhit, de hiszek benne.“

„Én is“, mondta Forrai már a félig nyitott ajtóban.

Elmúlt már éjfél. Gyalog ment, villamos már csak nagy ritkán, félóránként járt, a körút fái még halványabbra szűrték az utcai lámpák amúgy is halvány fényét, a kékes világitás lassan, szinte csöpögve hullt le a levelekről, mint a permetező eső. Lépései kihívóan kopogtak a járdán – valahányszor hazautazott, anya a ruhavizit során mindig megnézte a cipőjét, és elvitette vele a suszterhez, hogy tegyen rá sarokvasat. Mintha egy film drámai kifejlése felé ment volna az elhagyatott utcán, kongó, visszhangos kulisszák között. Csak nagy ritkán húzott el mellette egy-egy autó, többnyire államosított, tompa orrú Renault taxi, ritkán egy-egy már rozsdásodni kezdő, hosszú, uszonyos Studebaker, a háború utáni amerikai befolyás egyetlen látható maradványa. Lassan, álmatagon ballagott, és valamilyen megmagyarázhatatlan, mert hátborzongató és mégis gyönyörűséges érzéssel félt. Elképzelte, hogy megáll mellette egy fekete autó, kiszáll belőle két vastag nyakú, öltönyös, nyakkendős férfi, az egyik, a magasabb, azt mondja, nem kérdő, hanem kijelentő módban: „Maga Forrai Ádám!“ Aztán betessékelik az autóba, és ő eltűnt, nyomtalanul, senki nem tudja, hová, beleveszhetett a Dunába, ámbár sem a könyvtárban, sem anyáék nem hinnék, hogy a Dunába ölte magát.

A kocsiját kinyílt a félhomályban, a fák alatt. Valaki éppen csak félig kiemelkedett a vezetőülésről, és sután, alig-alig a tető fölé emelkedve azt kérdezte: „Ádi? Forrai Ádi?“ Forrai közelebb lépett a gépkocsi sötét s az üres körúton már-már zavaróan idegen tömegéhez, és megismerte Késmárki Krisztinát. „Kriszti“, mondta csaknem morózusan, hogy édes és irtózatossá rettegésének ábrándjaiból a véletlen barátságosabb világába rángatták vissza.

Késmárki Kriszti és a húga, a vékony, balerinahajlékonyságú, barna bőrű, szeszélyesen kihívó és visszautasító Lotti 44 nyarán érkeztek anyjukkal, a szíjjasan sovány Babi nénivel Szegedről. Anya azonnal befogadta őket, Babi osztálytársam volt, mondta aznap este apának, hát csak nem hagyom az utcán őket. A menekültjeink, mondta anya, szánalommal és büszkén, valahányszor szó esett róluk a hátuk mögött. Forrainak mind a két lány tetszett, a vele egykorú nagydarab Kriszti is, az egy évvel fiatalabb Lotti is, de tartott tőlük, mert úgy érezte, lenézik, gyerekeknek tartják, és társadalmilag is alacsonyabb rangúnak, hiszen az ő apjuk repülő ezredes volt. Férfiak udvaroltak nekik, nem gyerekek, nagyobbbrészt egyetemisták és fiatal hivatásos tisztek, akiket a háború odavetett, azután többnyire hamarosan tovább is vitt.

„Kriszti“, mondta újra, most már barátságosabban. „Hát te?“ Krisztina visszaült a kocsiba, és átnyúlva az utasülésem, kinyitotta a másik ajtót. „Gyere, ülj be. Hová mész?“

Elviszlek.” Forrai beült. „Kösz, itt lakom pár saroknyira egy szépséges, neonyomor stílusban berendezett cselédszobában. Mi van veled? Taxi Mancsi lettél?” Kriszti olyan volt, mint régen, tán valamivel vékonyabb, a kerek babaarca kicsit megnyúlt. „Gyere fel hozzám egy kicsit dumálni. Én is itt lakom a közelben, anyu nővérénél egy tűrhető szobában.”

A tágas kapualj sötét, visszhangos és macskahúgyszagú volt, a lépcsőházban csak minden második fordulónál világított egy nyomorgó, csupasz villanykörte.

„Apu meghalt negyvenöt elején. Menekültek a vezérkarral, valahogy elszakadt a többiektől, lerobbant a kocsijuk, megálltak egy faluban, akkor már régóta fáj a hasa, de hát ismerted, Késmárki Ferenc repülő ezredes rá se ránt egy kis fájdalomra. Aztán, mikor már nem bírta tovább, bevitték a szombathelyi kórházba, de már nem lehetett megmenteni, perforált a vakbele. Anyu és Lotti továbbmentek, most kinn vannak egy kis faluban Regensburg mellett.” „És te mért nem mentél velük?”, kérdezte Forrai. „Hülyén szerelmes voltam egy zászlósba, aki mindenáron itt akart maradni, hogy segítsen megcsinálni Kertmagyarországot. Talán emlékszel még rá, Kollár Palira.” „Kollár Pali?” Forrai sem arcot, sem alakot nem tudott a névhez felidézni. „Nem emlékszem rá. Pedig kellene, hiszen a körülöttek nyüzsgő daliás hadfik, azt hiszem, sohasem hallottak Kertmagyarországról.” „Nagyon utáltad őket?” – kérdezte Krisztina gonoszul. „Hogy a fenébe ne utáltam volna őket. Olyan csinosak voltak az egyenruhájukban, olyan magabiztosak, jó modorúak, felnőttek, műveletlenek és buták, és annyira tetszettek a lányoknak, hogy muszáj volt utálni őket.” Krisztina megállt a piszkos, sötét, bár meglepően ép lépcsőfordulóban, és ránézett: „Hogy te milyen hülye vagy! Mindenkinél különbnek érzed magad, és mindenkit különbnek érzel magadnál. És közben nem vetted észre, hogy Lotti beléd szeretett.” „Nem sok jelét adta”, mondta Forrai meglepődve. „Hát persze hogy nem. Mert te olyan félnék meg arrogáns voltál egyszerre. No és nem nagyon szeretted beléd.” Elindult a következő lépcsősoron, Forrai követte, nézte Kriszti fenekét, a kiszélesedő csípőt. „Nekem is tetszettél”, mondta Kriszti a válla felett. „Csak hülyének és gyerekeknek tartottalak, és különben is szerelmes voltam Kollár Paliba.” „És mi lett Kollár Palival?”, kérdezte Forrai gúnyosan. „Mert ha jól tudom, a mai napig sem építette ki Kertmagyarországot.” Kriszti hirtelen megfordult, úgy állt a lépcsőn, mint a kalandfilmek kardpengett rántó hősei, a bal lába magasabb, a jobb lába alacsonyabb lépcsőfokra támaszkodott: „Megszökött, és civilbe öltözött 44 novemberében. Aztán elfogták az oroszok, vagonba rakták és elvitték. Vártam rá, semmi hírt nem kaptam felőle, nem értettem semmihez, nem kellettem senkinek, beálltam kurvának.” Szó nélkül mentek tovább, felértek a harmadik emeletre, Kriszti balra fordult a körfolyosón, az első ajtónál megállt, elővette táskájából a kulcsot, kinyitotta az ajtót. Mielőtt belépett volna, intően az ajkára tette az ujját, majd a sötét előszobában kézen fogta Forrait, és egy ajtóhoz vezette.

Benn a tágas szobában szembefordult vele: „Nem azért settenkedtünk, mert félek Paula nénitől. De nagyon rossz alvó, nem akartam felébreszteni.”

A szoba valamikor talán a nagy lakás nappalija lehetett, koloniálbútor, karosszékek, szekrény, koloniáloszlopos kis könyvespolc, amelynek alján Forrai meglepődve pillantotta meg a Propyläen KUNSTGESCHICHTE-köteteit. A koloniasztalt a fal felől egy stílustalan, széles, kihúzható fióké heverő szegélyezte. „Mit iszol?”, kérdezte Kriszti. „Van borom, és van konyakom.” „Konyakot”, mondta Forrai. „Sokat.”

Forrai másnap a *Szabad Nép* baráti körön konokul hallgatott. A következő alkalom-

mal is, Feller Józsi meg is kérdezte, hogy nincs-e mondanivalója. „Én a mondanivalómat tökéletesebben, mint a *Szabad Nép*, nem tudom kifejezni”, felelte Forrai. Galántai délidőben, mikor Forrai a bácskai májasát ette, odajött hozzá, és azt mondta: „Ádám, ha megbocsátasz, hogy az idősebb jogán beleszólok a dolgaidba, a viselkedésed se nem ésszerű, se nem hasznos. Azt megérteném, hogy mindent visszautasítasz, és elmész tüzelőszállítónak, de ezt a verbális éhségstrájkot, amit szegény hülye Feller Józsinak előbb-utóbb jelentenie kell, bármilyen jóindulatú barom is, nem helyeselhetem. A tibeti láma imakereke nem morális hitvallás. Legalább csinálj úgy, mint ha forgatnád.” De Forrai, szorongva, szenvedően és diadalmasan a következő baráti körön sem szólalt meg. Utána, az emeletre menet találkozott Lévai Gáborral, akit néhány hete váratlanul neveztek ki a könyvtár új igazgatójának. Korábban a minisztérium államtitkára volt. „Jó, hogy találkozunk, Forrai elvtárs”, mondta Lévai a lépcsőn, félúton, és vastag keretű szemüvege szinte ridegen villant Forraira. „Már egy pár napja meg akartam kérdezni, nincs-e meg magának Horváth János antológiája, a MAGYAR VERSEK KÖNYVE. A könyvtári példányok elvesztek.” Forrai elszántan belenézett Lévai Gábor szemüvegcsillogásába. Nem akarta kölcsönadni a MAGYAR VERSEK KÖNYVÉ-t, mert érezte, hogy Lévait le fogják tartóztatni, és akkor ő az ávótól sose kapja vissza a könyvet, apja érettségi ajándékát. „Sajnos, nincs meg”, mondta. Lévait három hét múlva elvitték, és csak évek múlva szabadult.

– Miután Lévai Gábort elvitték – mondta Forrai fanyarul –, én is lelkesen csatlakoztam a *Szabad Nép* baráti kör liturgiájához. Példásan felmondtam a leckét. Nem tudom, hogy ennek köszönhettem-e Feller Józsi kitüntető érdeklődését, vagy annak, hogy az öregektől, becsületére legyen mondva, tartott egy kicsit. De a következő békekölcsönjegyzés röpgyűlésén nekem kellett a buzdító beszédet elmondanom. Ha már őszinte nem lehettem, megpróbáltam személyes, nem sablonos lenni. Ebédnél odajött hozzám Galántai, és a maga lassú, vontatott beszédmodorában azt mondta: „Csinos adhortáció volt, Ádám, gratulálok. De a szakmai és személyes hiúság olykor jobban szolgál egy rossz ügyet, mint a félelem.” Tessék, egy újabb adalék gyávaságom történetéhez.

Román Anna fölébe hajolt, szinte támadóan. A melle éppen csak érintette Forrai mellkasát.

– Hagyd már a gyávaságot. Azért mondtam, mert bantani akartalak. Pedig megtanulhattam volna, hogy te minden ilyen kérdésre lelkiismeret-vizsgálatot tartasz. Engem nem érdekelnek a lelkiismeret-vizsgálataid, sőt egyenesen utálok, hogy ilyenkor elveszítélek. Nem akarlak odaadni a múltadnak, Rákosi elvtársnak, meg a nőidnek, meg a fejlődéseidnek. Tessék tudomásul venni, hogy én a történelem új fejezete vagyok.